

Viðhorf foreldra og opinber leikskólastefna

Jóhanna Einarsdóttir

► Abstract   ► Um höfund   ► About the author   ► Heimildir

Markmið rannsóknarinnar var að varpa ljósi á mat foreldra á gæðum leikskólastarfs í samhengi við menningarbundin viðhorf sem birtast í opinberri stefnu leikskóla. Jafnframt að skoða hvort marka mætti breytingar á viðhorfum foreldra á einum áratug. Einstaklings- og hópaviðtöl voru tekin við foreldra barna sem voru að ljúka leikskólagöngu sinni í þremur leikskólum í Reykjavík. Tíu árum áður höfðu sambærileg viðtöl verið tekin við foreldra í þeim sömu leikskólum. Viðhorf og gildi foreldranna eins og þau birtust í umræðum og frásögnum þeirra voru skoðuð í félags- og menningarlegu samhengi (Rogoff, 2003). Niðurstöðurnar sýna að viðhorf foreldranna til gæða leikskólastarfs eru í samræmi við opinbera stefnu leikskóla hér á landi og annars staðar á Norðurlöndum. Þeir lögðu fyrst og fremst áherslu á að börnin lærðu samskipti og félagslega hæfni í leikskólanum. Leikur, óformlegt nám, umhyggja og persónuleg hæfni voru þeir þættir sem foreldrarnir töldu mikilvæga. Hugmyndafræði norrænnar leikskólahefðar hefur átt undir högg að sækja á undanförunum áratugum og hefur sums staðar mátt víkja fyrir bóknámsreki og áherslum á mælanlegan árangur. Þau sjónarmið virtust ekki hafa haft áhrif á viðhorf foreldranna.

Efnisorð: Foreldrar, leikskólar, gæði, stefna

Inngangur

Hvað felst í góðri menntun fyrir leikskólabörn? Hvað er gæðaleikskólastarf? Hverjir eiga að meta það? Þar sem gæði er afstætt hugtak sem hver og einn lítur sínum augum á, þá velta svörin við þessum spurningum að miklu leyti á viðhorfum og gildum fólks og því sjónarhorni sem horft er frá (Pence og Moss, 1994).

Lilian Katz hefur sett fram fjögur sjónarhorn varðandi gæði í leikskólastarfi (Katz, 1993). Í fyrsta lagi ofansækið sjónarhorn (e. top-down perspective) þar sem gæði eru metin út frá sjónarhóli fullorðinna, t.d. stjórnvalda og rekstraraðila. Í öðru lagi innra sjónarhorn (e. inside perspective) þar sem sjónum er beint að afstöðu starfsfólksins. Í þriðja lagi grasrótarsjónarhorn (e. bottom-up perspective) þar sem gengið er út frá sjónarmiðum barnanna sem sækja leikskólann. Að lokum, ytra-innra sjónarhorn (e. outside-inside perspective) þar sem tekið er mið af sjónarhorni foreldranna.

Fyrstu tvö sjónarhornin, þar sem leitað er eftir viðhorfum fullorðinna innan og utan leikskólanna, hafa verið töluvert rannsökuð. TALIS-könnunin, sem er alþjóðleg spurningakönnun sem lögð er fyrir leikskólakennara og stjórnendur í leikskólum, kannar m.a. afstöðu starfsfólks leikskóla til innra starfs og ytri aðstæðna leikskólans (OECD, 2019). Á síðustu árum hefur rannsóknnum sem beina sjónum að viðhorfum barna til leikskólastarfs jafnframt vaxið fiskur um hrygg (sjá t.d. rannsóknir með börnum hér á landi: Jóhanna Einarsdóttir og Sara M. Ólafsdóttir, 2019; Jóhanna

Einarsdóttir og Hrönn Pálmadóttir, 2019; Sara M. Ólafsdóttir og Jóhanna Einarsdóttir, 2017a, 2017b).

Í þeirri rannsókn sem hér er til umfjöllunar eru gæði í leikskólastarfi hins vegar skoðuð út frá sjónarhorni foreldra barna sem voru að ljúka leikskóladvöl sinni í Reykjavík. Það sjónarhorn nefnir Katz (1993) ytra-innra sjónarhorn (e. outside-inside perspective). Markmiðið með rannsókninni var að leitast við að greina hvaða þætti foreldrum finnst mikilvægt að börn þeirra tileinki sér í leikskólanum og leikskólinn leggi áherslu á, þ.e. hvað þeir telja einkenna gæðaleikskólastarf. Á tímum örra breytinga í íslensku samfélagi og aukinnar alþjóðavæðingar var einnig leitast við að skoða hvort eða hvernig viðhorf foreldra hefðu breyst á tíu ára tímabili.

Bakgrunnur

Félags- og menningarlegar áherslur

Í rannsókninni er tekið mið af félags- og menningarlegum fræðikenningum sem eiga rætur að rekja til Vygotsky (1978) sem vakti manna fyrstur athygli á mikilvægi menningar og umhverfis við mótun hugsunar og náms. Barbara Rogoff (2003) beinir sjónum að þátttöku fólks í menningarbundnum starfsháttum og hefðum. Hún hefur sýnt fram á að einstaklingar þroskast þegar þeir taka þátt í menningarbundnum athöfnum og telur að það hafi litla þýðingu að túlka athafnir og viðhorf fólks án tengingar við umhverfi og menningu. Í rannsókninni er gert ráð fyrir að mannlegt atferli, gildi og viðhorf mótist af umhverfi og menningu. Þess vegna eru frásagnir foreldra, viðhorf þeirra og gildi skoðaðar í félagslegu og menningarlegu samhengi og mátadar við þau sjónarmið og hugmyndafræði sem birtist í opinberri stefnumótun leikskóla og norrænni leikskólafræðistefnu.

Gæði og norrænt leikskólastarf

Tvær ólíkar leikskólafræðistefnur hafa verið skilgreindar á heimsvísu. Annars vegar er það norræna félags- og uppeldislíkanið (e. The Nordic social pedagogical approach) og hins vegar kennslulíkanið (e. The early childhood education approach) (OECD, 2006). Norræna líkanið hefur verið ríkjandi hér á landi eins og annars staðar á Norðurlöndum. Samkvæmt norrænum viðmiðum byggir gæðaleikskólastarf á gildum lýðræðis og réttlætis. Réttindi, sjónarmið og frumkvæði barna eru sett í öndvegi, og það endurspeglast í áherslu á frjálsan leik og uppgötunarnám. Litið er á leik, menntun og umönnun sem samverkandi þætti sem saman mynda kjarna leikskólastarfsins (Broström, Jóhanna Einarsdóttir og Pramling Samuelsson, 2016; Jóhanna Einarsdóttir og Wagner, 2006; Kristín Karlsdóttir, O'Brien og Jóhanna Einarsdóttir, 2019; Ringsmose og Kragh-Müller, 2017). Stefna Norðurlanda í málefnum leikskólans er í samræmi við gildi Samnings Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins (lög um samning Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins nr. 19/2013), en þar er lögð áhersla á að börn séu fullgildir þátttakendur í lýðræðisþjóðfélagi og áhrifavaldar í eigin lífi sem eiga rétt á vernd og leiðsögn fullorðinna.

Í nýlegri rannsókn var rýnt í leikskólastefnu Norðurlanda eins og hún birtist í aðalnámskrám (Jóhanna Einarsdóttir, Purola, Johansson, Broström og Emilson, 2015; Jóhanna Einarsdóttir, 2017a). Í ljós kom áhersla á lýðræði sem sameiginlegt grundvallargildi í öllum löndunum. Í íslensku aðalnámskránni er t.d. lögð áhersla á að í leikskóla skuli hafa í heiðri gildi og starfshætti sem renna stoðum undir lýðræðislegt samfélag (Mennta- og menningarmálaráðuneyti, 2011). Þar segir:

Lýðræðislegt leikskólastarf byggist á jafnrétti, fjölbreytileika, samábyrgð, samstöðu og viðurkenningu fyrir ólíkum sjónarmiðum. Þar eiga börn að finna að þau eru hluti af hópi og samfélagi þar sem réttlæti og virðing einkenna samskipti. Litið er á börn sem virka borgara og þátttakendur þar sem hver og einn fær tækifæri til að leggja sitt af mörkum til að hafa áhrif á umhverfi sitt. (bls. 35)

Norrænu námskráran undirstrika allar ábyrgð starfsfólks á því að skapa samfélag umhyggju, tillitssemi og samhjálp í leikskólanum. Litið er á umhyggju sem forsendu vellíðunar og þroska og mikilvæga undirstöðu náms. Í íslensku aðalnámskránni er litið á hugtökin uppeldi, umönnun og menntun sem eina heild og félagslegir þættir og leikur eru þar í öndvegi:

Í daglegu starfi leikskóla skal leggja áherslu á umhyggju, tillitssemi og samhjálp meðal allra í leikskólanum. Jafnframt skal nýta tækifæri sem gefast til að fjalla um samkennd og samlíðan gagnvart öðru fólki. Lögð skal áhersla á að virða sérstöðu og sjónarmið hvers einstaklings og veita börnum stuðning í daglegum samskiptum. (Mennta- og menningarmálaráðuneyti, 2011, bls. 36)

Breytt landslag

Á undanförunum misserum hefur hugmyndafræði norræna líkansins átt undir högg að sækja hér á landi sem annars staðar á Norðurlöndum og áhersla á samræmd próf og mælanlegan árangur (e. accountability) í lestri, stærðfræði og vísindum orðið sífellt meira áberandi í umræðu um leikskólamála. Menningarbundin gildi og aðferðir hafa vikið fyrir gagnreyndum kennsluáferðum (e. evidence based) og alþjóðlegum viðmiðum (Sommer, 2019). Dæmi um þessar áherslur má merkja á nýlegu samræmdu leikskólafærniþrófi OECD „International Early Learning and Child Well-Being Study“ (OECD, 2017). Prófið kannar færni og hæfni barna á aldrinum 4,5 ára til 5,5 ára á fjórum sviðum; læsi, stærðfræði, sjálfsstjórn og félags- og tilfinningaþroska. Þetta framtak hefur hlotið mikla gagnrýni hjá leikskólafólki víða um heim og hefur prófið verið kallað „Ungbarna-PISA“ (e. Baby PISA). Bent hefur verið á takmarkanir prófsins sem felast m.a. í því að mikilvægir þættir leikskólamenntunar eru hunsaðir, svo sem félagslegur margbreytileiki, fjölmening, fullgildi, samskipti og samlíðan (Moss o.fl., 2016; Urban og Swadener, 2016; Vandenbroeck, 2017). Athygli hefur verið vakin á áhrifamætti slíkra prófa, að notkun þeirra geti haft það í för með sér að kennsla og starfshættir fari að miðast við þá færniþætti sem prófaðir eru á meðan aðrir mikilvægir þættir sitji á hakanum (Sims, 2017). Einnig hefur verið á það bent að stöðluð próf af þessum toga gefi sér ákveðin viðmið um hvað það sé að vera eðlilegt barn og að notkun þeirra auki líkurnar á einsleitni og normaliseringu (Alasuutari og Karila, 2010; Karila, 2012).

Þessar áherslubreytingar birtast m.a. hér á landi í aukinni áherslu á stöðluð próf í afmörkuðum færniþáttum, gagnreyndum aðferðum og ýmiss konar tilbúnu námsefni sem leikskólar og rekstraraðilar eiga kost á að kaupa af einkaaðilum. Einnig má nefna aukna áherslu á bóklega þætti á kostnað verklegra og félagslegra þátta (bóknámsrek, e. academic drift), sem birtist m.a. í því að forsvarsmenn stöku sveitarfélaga hafa viðrað hugmyndir um að færa leikskólastarfið frá áherslum á leik og barnmiðuðum starfsháttum í átt að meira skipulagi og formlegri kennslu. Í því skyni hafa fimm ára börnin sum staðar verið flutt í húsnæði grunnskólans. Þetta hefur átt sér stað þrátt fyrir skýra stefnu í *Aðalnámskrá leikskóla* um leik og félagslega þætti (Jóhanna Einarsdóttir, 2017b; Kristín Dýrfjörð og Berglind Rós Magnúsdóttir, 2016; Mennta- og menningarmálaráðuneyti, 2011).

Sjónarmið foreldra 2005–2006

Á árunum 2005 og 2006 voru tekin viðtöl við foreldra elstu barnanna í þremur leikskólum í Reykjavík um viðhorf þeirra til starfshátta leikskólanna, námskrárinnar og daglegs lífs barna sinna í leikskólanum. Viðtölin fóru fram í rýnihópum í viðkomandi leikskólum. Foreldrarnir, sem allir höfðu íslenskan bakgrunn, veittu samþykki við að taka þátt í rannsókninni eftir að hafa fengið upplýsingar um rannsóknina og vera heitið trúnaði og nafnleynd. Viðtölin voru hálfopin, þannig að auk fyrir fram ákveðinna spurninga gátu þátttakendur rætt almennt um viðfangsefnið (Jóhanna Einarsdóttir, 2010a).

Niðurstöðurnar sýndu að foreldrarnir litu á leikskólann sem sjálfsagðan rétt barna og foreldra og eðlilegt fyrsta skref í skólagöngu barna sinna. Þeir litu á leikskólann sem öruggan stað fyrir börnin

á meðan þeir stunduðu vinnu sína en einnig sem mikilvægt rými fyrir nám og félagslegt samneyti. Þeir töldu flestir meginhlutverk leikskólans vera að stuðla að félagslegri hæfni barnanna. Þar lærðu börnin að umgangast önnur börn og læra í hópi jafnaldra og fullorðinna fagmanna leikskólanna. Foreldrunum fannst mikilvægt að börnin ættu góð samskipti við börn og fullorðna í leikskólanum, lærðu að bera virðingu fyrir öðrum og fyndu fyrir samlíðan og væntumþykju gagnvart öðru fólki. Þeir töldu einnig mikilvægt að börnin fengju að njóta sín sem einstaklingar í leikskólanum, öðluðust sjálfstraust og sjálfstæði og lærðu að treysta á sjálf sig og bjarga sér við daglegar athafnir.

Foreldrarnir sem tóku þátt í rannsókninni töldu mikilvægt að börnum þeirra liði vel í leikskólanum, þau væru glöð og ánægð, ættu í góðum samskiptum við fullorðna og börn og væru metin sem einstaklingar. Foreldrarnir litu á leik barna úti og inni sem mikilvægan þátt leikskólastarfsins þótt ekki væri einhugur um það hversu stóran sess leikurinn ætti að skipa í leikskólastarfinu. Nokkrir foreldrar í einum leikskólanum töldu að leikskólinn ætti að undirbúa börnin betur fyrir grunnskólann.

Daglegt skipulag og innihald námskrárinnar virtist skipta fremur litlu máli fyrir þessa foreldra. Fátítt var að þeir nefndu námsgreinar eða námssvið sem eitthvað mikilvægt sem börn ættu að læra í leikskólum. Foreldrarnir nefndu ekki hlutverk starfsfólksins í námi barnanna eða að börnin lærðu með stuðningi fullorðinna og fáir töluðu um námskrá leikskólans. Umönnun barnanna og umhyggja starfsfólksins var þeim ofar í huga en það hvort börnin lærðu ákveðin þekkingaratriði eða færni. Þeir gerðu fyrst og fremst kröfur um að börnunum liði vel, þau lærðu að hugsa um sig sjálf og umgangast önnur börn (Jóhanna Einarsdóttir, 2010a).

Rannsóknarspurningar

Markmiðið með rannsókninni sem hér er kynnt var að skoða gæði leikskólastarfs frá sjónarhóli foreldra í Reykjavík í samhengi við menningarbundin viðhorf sem birtast í opinberri leikskólastefnu. Jafnframt að skoða hvort marka mætti breytingar á viðhorfum foreldra á einum áratug. Með því að skoða gæði er átt við að leitast er við að fá skilning á því hvaða þættir það eru sem þeim foreldrum sem tóku þátt í rannsókninni finnst mikilvægt að leikskólinn vinni að.

Rannsóknarspurningarnar sem leiddu rannsóknina eru:

- Hvað þættir leikskólastarfs finnst foreldrum mikilvægir?
- Tóku viðhorf foreldra breytingum frá árinu 2006 til ársins 2016?
- Hvernig samræmast sjónarmið foreldranna menningarbundnum viðhorfum sem birtast í opinberri stefnu leikskóla?

Aðferð

Haft var samband við sömu þrjá leikskóla og tóku þátt í fyrri rannsókninni og óskað eftir aðstoð þeirra við að ná til foreldra. Leikskólarnir höfðu breyst töluvert á þeim 10 árum sem liðin voru. Ætla má að áherslur leikskólastarfsins hafi breyst á áratug. Fjöldi barna var nú orðinn meiri og einn leikskólinn hafði sameinast öðrum leikskóla og var nú orðinn sjö deilda í stað fjögurra áður. Fjölbreytni í barnahópnum var einnig mun meiri. Áður höfðu nær eingöngu börn með íslenskan bakgrunn sótt leikskólana en nú voru 10% til 30% barnanna af erlendum uppruna. Öllum foreldrum elstu leikskólabarnanna var boðið að taka þátt en einungis 26 þáðu boðið. Samsetning foreldranna sem tóku þátt endurspeglar hins vegar ekki fjölbreytni foreldrahópsins. Allir foreldrarnir höfðu íslenskan bakgrunn utan einn faðir sem var hálfíslenskur og hafði nýlega flust til landsins. Þetta misræmi milli þátttakendanna og þýðisins má líta á sem takmörkun rannsóknarinnar og má rekja til rannsóknarsniðsins, kynningar á rannsókninni og aðferðarinnar. Rannsóknin var upphaflega kynnt með bréfi á íslensku sem leikskólastjórinn fylgdi eftir við foreldrana og hvatti

þá til þátttöku. Áformað var að taka hópviðtöl við þátttakendur og hugsanlega hefur það einnig dregið úr áhuga á þátttöku þeirra foreldra sem eiga annað móðurmál en íslensku.

Til að öðlast skilning á sjónarmiðum foreldranna voru skipulögð hópviðtöl við fjóra til fimm foreldra í einu. Þetta var hugsað sem óformlegur vettvangur þar sem þátttakendum gæfist kostur á að tjá sig frjálsglega (Krueger og Casey, 2009). Þar sem mun færri foreldrar lýstu áhuga á þátttöku en búist hafði verið við voru gerðar breytingar í samræmi við óskir þeirra. Niðurstaðan var sú að eitt viðtal var tekið við fjóra þátttakendur saman, þrjú viðtöl höfðu þrjú þátttakendur, í fimm viðtölum voru tveir þátttakendur auk þess sem þrjú einstaklingsviðtöl voru tekin. Viðtölin fóru fram í leikskólunum á vormisseri síðasta ár barnanna í leikskólanum og vörðu í 30 til 60 mínútur.

Viðtalsspurningarnar voru ákveðnar fyrir fram og voru sambærilegar þeim spurningum sem lagðar voru fyrir foreldra í fyrri rannsókn. Spurningarnar beindu sjónum að viðhorfum foreldranna til hlutverks leikskólans, námskrár og starfsaðferða, en einnig að daglegu lífi barns þeirra í leikskólanum. Rætt var um hvað börn ættu að læra í leikskóla, hvað leikskólinn ætti að leggja megináherslu á og hvað foreldrarnir væru ánægðastir með í leikskóla barnanna. Flutning barnanna í grunnskólann og það hvernig grunnskólinn væri frábrugðinn leikskólanum bar einnig á góma.

Viðtölin voru hljóðrituð og síðan afrituð. Gögnin voru kóðuð í fjórum skrefum (Braun og Clarke, 2006). Forritið ATLAS.ti var notað til að halda utan um gögnin og til að kóða þau og flokka. Fyrsta skrefið fólst í flokkun gagnanna í samræmi við rannsóknarspurningarnar. Til dæmis samanstóð einn flokkurinn af umræðum og svörum við spurningum um væntingar til grunnskólans. Næsta skref fól í sér endurtekinn lestur gagnanna og hafist var handa við að kóða gögnin. Í þriðja skrefinu voru fjögur þemu þróuð: (1) félagsleg tengsl, (2) persónuleg hæfni, (3) öryggi og (4) leikur og nám. Fjórða og síðasta skrefið fólst í því að bera niðurstöðurnar saman við fyrri rannsóknina. Greining niðurstaðna tók mið af því að hluti af viðtölunum var við einstaklinga og hluti þeirra við hópa foreldra. Í hópaviðtölum er mikilvægt að hlusta bæði á einstaka þátttakendur og þær umræður sem verða í hópnum. Einnig er mikilvægt að taka eftir því hvað ekki er rætt um í hópaviðtölum (Barbour, 2009). Þegar rannsóknarniðurstöðurnar eru kynntar hér á eftir eru notaðar beinar tilvitnanir til að gefa lesendum kost á að meta hvort greiningin og túlkanirnar endurspeglar gögnin og raunveruleikann. Jafnframt er þess gætt að kynna niðurstöður úr hópaviðtölum í samhengi við þá umræðu sem átti sér stað (Barbour, 2009; Bogdan og Biklen, 2007).

Niðurstöður

Sjónarmið foreldranna sem tóku þátt í þessari rannsókn á gæðum í leikskólastarfi eru í samræmi við þau gildi sem fram koma í *Aðalnámskrá leikskóla* (Mennta- og menningarmálaráðuneyti, 2011) og einkenna norræna leikskólahefð (Jóhanna Einarsdóttir, 2017b; OECD, 2006). Foreldrarnir lögðu áherslu á vellíðan og öryggi barnanna í leikskólanum. Þeim var ofarlega í huga vægi leiks, félagslegrar hæfni og vináttu og að börnin lærðu að bera virðingu fyrir öðrum. Þeir ræddu einnig gildi þess að börnin öðluðust sjálfstraust og sjálfstæði í leikskólanum (Jóhanna Einarsdóttir, 2019).

Félagsleg hæfni

Þegar foreldrarnir ræddu um markmið leikskólastarfs voru flestum þeirra ofarlega í huga ýmsir þættir sem flokkast undir félagslega hæfni, eins og samskipti og félagsfærni. Margir töluðu um að þeim fyndist skipta miklu máli að börnin lærðu að umgangast önnur börn, vera viðurkennd í hópi jafnaldra og eignast vini. Í dæminu hér á eftir ræða tvær mæður um það sem þeim finnst mikilvægt að börnin þeirra læri í leikskólanum.

Móðir 1: Eins og ég sagði áðan, svona félagsleg samskipti, leik, læra í gegnum leik og þessi samskipti við aðra krakka.

Móðir 2: Mér finnst þessi leikskóli sinna sínu starfi mjög vel. Mér finnst mjög gott hérna og held það sé mjög mikilvægt þetta með félagsfærni sem þau voru að vinna með hérna í vetur.

Þegar foreldrarnir ræddu um félagsþroska og samskipti nefndu þeir einnig gildi þess að börn lærðu að sýna öðrum samúð og samhygd. Ein móðir sagði að hún teldi að börn þyrftu að læra „að koma fram við annað fólk og hvernig þau vildu að aðrir kæmu fram við þá“. Í einum hópnum ræddu foreldrarnir um hvernig leikskólinn gæti stuðlað að umburðarlyndi og virðingu fyrir öðru fólki og öðrum skoðunum. Einn leikskólanna þriggja sem tók þátt í rannsókninni hafði lagt sérstaka áherslu á fyrirbyggjandi starf til að koma í veg fyrir einelti í leikskólanum. Meðal foreldra í þeim leikskóla var mikil ánægja með þetta verkefni og var rætt um hversu þýðingarmikið það væri að byrja snemma að vinna með samskipti og virðingu. Ein móðirin útskýrði verkefnið þannig:

Það er verkefni hér – svona eineltisverkefni. ... [Það er verið að] styrkja félagsþroskann, vinna saman í hóp og einhvern veginn svona að vera meira meðvitaður um hvernig þau eiga samskipti innbyrðis. Maður náttúrulega veit ekki hvernig þetta byrjar, en stelpur, þær eru bara svolítið erfiðar, sko, og það byrjar bara mjög snemma að vera eitthvað svona þínu erfitt. Þannig að ég held að það mætti mjög snemma byrja að kenna þeim hvernig maður kemur fram við annað fólk.

Þessi sjónarmið eru í samræmi við áherslur í *Aðalnámskrá leikskóla* þar sem fram kemur að leikskólinn skuli leggja áherslu á umhyggju, tillitssemi og sam hjálp og nýta þau tækifæri sem gefast til að „fjalla um samkennd og samliðan gagnvart öðru fólki“ (Mennta- og menningarmálaráðuneyti, 2011, bls. 36). Áhersla foreldranna á félagslega hæfni er einnig í fullu samræmi við niðurstöður rannsóknar með foreldrum fyrir um áratug þar sem flestir þeirra töldu meginhlutverk leikskólans vera að stuðla að félagslegri hæfni barnanna (Jóhanna Einarsdóttir, 2010a).

Persónuleg hæfni

Auk félagslegra þátta nefndu margir foreldranna gildi persónulegrar hæfni, eins og að börnin lærðu að bjarga sér og vera sjálfstæð. Móðirin í dæminu hér að neðan lagði auk samskipta og tillitssemi áherslu á mikilvægi sjálfstæðis og sjálfsbjargarviðleitni.

Líka bara mannsiði og tillitssemi við náungann og læra að deila. ... allt þetta sem maður tekur með sér og þroskar með sér ... bara svolítið að vera í hóp. Líka bara að læra að vera sjálfstæð ... taka þátt í að leggja á borð, að taka af og klæða sig.

Önnur móðir tók í sama streng og lagði áherslu á að þegar börn byrjuðu í grunnskóla þyrftu þau að þekkja almennar umgengisreglur. Þau þyrftu að geta bjargað sér við daglegar athafnir og geta farið eftir reglum, eins og fram kemur hér.

Mér finnst að þau eigi að kunna að klæða sig í og úr og svona þrifa sig og klósettvenjur og standa í röð og bíða og, þú veist, biðja um aðstoð ... hengja upp fötin sín og alls konar svona umgengis[venjur]. Mér finnst ekkert endilega að [þau] þurfi að kunna einhverja stafi.

Í *Aðalnámskrá leikskóla* eru sett fram leiðarljós sem er ætlað að vísa veginn í mótun leikskólastarfs. Þar kemur m.a. fram að leikskólinn skuli stuðla að því að börn þrói með sér jákvæða sjálfmynd, leggja áherslu á sjálfstæði og frumkvæði og hvetja hvert barn til að axla ábyrgð á sjálfu sér (Mennta- og menningarmálaráðuneyti, 2011, bls. 33). Þessi gildi endurspegluðust í umræðum og frásögnum foreldranna, líkt og þau gerðu í fyrri rannsókn þar sem foreldrarnir töldu mikilvægt að börnin öðluðust sjálfstraust og lærðu að bjarga sér og treysta á sjálf sig (Jóhanna Einarsdóttir, 2010a).

Öryggi

Foreldrarnir ræddu einnig mikilvægi þess að börnin væru sátt og örugg í leikskólanum. Þá færu þau sjálf sátt í vinnu og til verkefna dagsins, eins og fram kom hjá einni móðurinni sem sagði: „Strákurinn er rosalega sáttur og ég veit að hann er öruggur hér og mér líður vel að koma með hann hérna á hverjum degi ...“ Önnur móðir nefndi að hún teldi að öryggi og vellíðan barnanna væri fyrir mestu. Hvað þau lærðu var í öðru sæti að hennar mati.

Ég er með tvö börn á þessum leikskóla og þær hafa báðar upplifað sig öruggar hér. Eins og þið voruð að segja áðan að þá er það svolítið það sem maður þælir fyrst og fremst í. Annað er bónus ... þær hafa lært heilmikið hér, bara alls konar hluti bæði í félagsþroska og öðru ...

Þetta rímar vel við þá stefnu sem birtist í *Aðalnámskrá leikskóla* (Mennta- og menningarmálaráðuneyti, 2011). Í leiðarljósum námskrárinnar er lögð áhersla á að leikskólinn beri ábyrgð á að börnum líði vel, þau séu örugg og fái notið sín í leikskólanum. Þar segir:

Leikskólaaldurinn er mikilvægur tími náms og þroska. Í samstarfi við foreldra á leikskólinn að kappkosta að fylgjast með og efla alhliða þroska allra barna, veita öllum börnum hollt og hvetjandi uppeldisumhverfi og stuðla að öryggi þeirra og vellíðan. Leggja skal áherslu á styrkleika barna og hæfni og þörf þeirra fyrir vernd og leiðsögn fullorðinna (bls. 32).

Í frásögnum foreldranna sem tóku þátt í sambærilegri rannsókn fyrir um áratug kom á sama hátt fram áhersla á mikilvægi þess að börnunum líði vel í leikskólanum og þau væru örugg (Jóhanna Einarsdóttir, 2010a).

Leikur og nám

Foreldrarnir virtust vera sáttir við áherslur leikskólanna á leik og óformlegt nám. Nokkrir foreldranna nefndu leik barna sem árangursríka leið til að þjálfa félagslega færni og samskipti, eins og fram kemur í eftirfarandi dæmi.

Móðir: Mér finnst að það ætti að þróa þessa félagsfærni. Þau læra náttúrulega samskipti í leik ... Ég held t.d. að, já, eins og á yngri deildunum, þá náttúrulega er þessi frjálsi leikur mikilvægur því þá náttúrulega læra þau þessi samskipti, mannlegu samskipti.

Þessi sjónarmið eru í fullu samræmi við áherslur aðalnámskrárinnar. Þar er litið á leik sem meginnámsleið barna þar sem vitrænir og skapandi þættir eflast og börnin þjálfa notkun tungumálsins, félagsleg samskipti og tilfinningatengsl.

[Leikurinn] skapar börnum tækifæri til að læra og skilja umhverfi sitt, tjá hugmyndir sínar, reynslu og tilfinningar og þróa félagsleg tengsl við önnur börn. Þegar börn leika sér saman mynda þau félagslega hópa og skapa eigin menningu. Þau taka þátt í lýðræðislegum athöfnum þegar þau setja fram eigin hugmyndir og þurfa jafnframt að skilja hlutina frá sjónarmiði annarra (Mennta- og menningarmálaráðuneyti, 2011, bls. 37).

Nokkrir foreldrar nefndu að það hefði komið þeim á óvart hversu mikið börnin hefðu lært í leikskólanum og þeir lýstu ánægju sinni með leikskólastarfið. Í dæminu hér að neðan lýsir faðir sem hafði átt börn í tveimur leikskólum ánægju sinni með starfsemi leikskólanna.

Ég held af minni litlu reynslu af leikskólum að hérna ... að það sé bara frábært starf sem unnið er í leikskólum. Mér hefði ekki dottið í hug að börnin lærðu svona mikið í leikskólum. Þannig að ég er mjög ánægður með þessa tvo leikskóla sem ég þekki til svona námslega séð.

Foreldrarnir voru spurðir sérstaklega um áherslur á lokaári leikskólans. Þegar flutning barnanna úr leikskólanum bar á góma nefndu sumir þeirra einnig námslega þætti og að það mætti undirbúa börnin fyrir grunnskólann með því að kenna þeim stafí, tölur og þess háttar, eins og fram kemur hjá einni móðurinni í eftirfarandi dæmi:

Já hvað þau eigi að læra, bara það sem ég var að tala um áðan, samskipti, sjálfstæði. Mér finnst allt í lagi að þau læri stafina, tölurnar, formin ... læri að fylgja fyrir mælum, vinna verkefni, einbeita sér að einu í einu og svona til að undirbúa þau undir hitt.

Aðrir foreldrar lýstu yfir ánægju sinni með að unnið væri með fjölbreyttari og annars konar verkefni á lokaárinu í leikskólanum og voru vettvangsferðir nefndar í því sambandi. Í einum hópnum var rætt um vel heppnað samstarf leikskólans við myndlistarskóla og áherslu á listsköpun í leikskólanum á síðasta árinu. Ein móðir sagði:

Ég er líka mjög ánægð með þá listsköpun sem verið hefur í vetur. [Það] var svona verkefni með myndlistarskóla. Það var skipt í hópa og þau fóru ... í fimm eða sex skipti ... Þarna voru miklar framfarir hjá mínu barni, upplifði ég. Þetta var bara mjög minnisstætt – hún var alltaf að tala um þetta.

Þessi sjónarmið eru sambærileg því sem foreldrar í fyrri rannsókn létu í ljós. Hefðbundnar námsgreinar eða þekkingaratriði virtust ekki vera þeim foreldrum ofarlega í huga (Jóhanna Einarsdóttir, 2010a).

Umræða

Gæði er afstætt hugtak sem segja má að hver og einn líti sínum augum. Í þessari rannsókn voru gæði í leikskólastarfi skoðuð út frá ytra-innra sjónarhorni (e. outside-inside perspective) (Katz, 1993), sjónarhorni foreldra leikskólabarna. Leitast var við að skilja og greina hvaða þættir það væru sem foreldrunum fannst mikilvægir og einkenndu gæði í leikskólastarfi að þeirra mati. Sjónarmið þeirra voru skoðuð í samhengi við menningarbundin viðhorf sem birtast í opinberri stefnu leikskóla. Jafnframt var leitast við að skoða hvort einhverjar breytingar hefðu orðið á viðhorfum foreldra til gæða leikskólastarfs á áratug sem einkenndist af miklum sviptingum í menntamállum. Þetta var rannsakað með viðtölum við foreldra, bæði einn í einu og í fámennum hópum. Leitað var til foreldra í þeim þremur leikskólum í Reykjavík sem tíu árum fyrr höfðu tekið þátt í sambærilegri rannsókn. Þess ber að gæta að þó að leikskólarnir væru þeir sömu höfðu þeir breyst töluvert á þeim árum sem liðin voru. Ætla má að leikskólastarfið hafi breyst á þessum árum, barnahópurinn var orðinn bæði stærri og fjölbreyttari og einn leikskólinn var orðinn töluvert stærri í kjölfar sameiningar við annan leikskóla á hverfinu. Sömuleiðis var foreldrahópurinn nú annar en hann var tíu árum áður.

Í rannsókninni eru frásagnir og viðhorf foreldranna skoðuð í félagslegu og menningarlegu samhengi. Gert er ráð fyrir að gildi og viðhorf mótist af umhverfi og menningu. Barbara Rogoff (2003) hefur sýnt fram á að einstaklingar þroskast þegar þeir taka þátt í menningarbundnum athöfnum og hún telur að það hafi litla þýðingu að túlka athafnir og viðhorf fólks án tengingar við umhverfi og menningu. Ætla má að félagsleg og menningarleg gildi og viðhorf til barna og leikskólastarfs birtist í stefnumótun stjórnvalda sem sett er fram í lögum og aðalnámskrá. Mat foreldranna í þessari rannsókn á því í hverju gæðaleikskólastarf felst endurspeglar greinilega þau gildi sem birtast í *Aðalnámskrá leikskóla*. Þar er litið á börn sem fullgilda þátttakendur og leikskólann sem lýðræðislegt samfélag þar sem borin er virðing fyrir ólíkum sjónarmiðum. Litið er á leik sem þungamiðju leikskólastarfsins þar sem börn þjálfja fjölbreytta notkun tungumálsins, hreyfingu, félagsleg samskipti og tilfinningatengsl (Mennta- og menningarmálaráðuneyti, 2011).

Niðurstöðurnar sýna að viðhorf foreldranna til leikskólastarfsins eru mjög í anda norræna félags- og uppeldislíkansins og leikskólafestu Norðurlanda eins og hún birtist í aðalnámskrám landanna (Jóhanna Einarsdóttir o.fl., 2015). Öryggi og vellíðan barnanna var foreldrunum sem tóku þátt í rannsókninni ofarlega í huga. Flestir foreldranna væntu þess jafnframt að börn þeirra lærðu samskipti og þjálfuðu félagslega hæfni í gegnum leik og óformlegt nám í leikskólanum. Þeir töldu einnig mikilvægt að börnin þjálfuðu persónulega hæfni sem nýttist þeim í áframhaldandi námi og voru sáttir við áherslur leikskólans á þessa þætti. Nám og kennsla í lestri og stærðfræði var ekki mikið til umræðu meðal foreldranna og virtust flestir þeirra líta svo á að þeim þáttum væri betur fyrir komið í grunnskólanum. Foreldrarnir lýstu margir yfir ánægju sinni með framvindu leikskólanámsins og fjölbreytni í verkefnum á lokaári leikskólans.

Þrátt fyrir miklar breytingar á íslensku samfélagi og veruleika barna á síðastliðnum tveimur áratugum virtust sjónarmið foreldra og væntingar þeirra til leikskólans lítið hafa breyst á tíu ára tímabili. Þessar niðurstöður koma nokkuð á óvart þar sem megingildi norræna leikskólalíkansins hafa orðið fyrir töluverðri ágjöf á undanförunum árum. Stöðluð próf, mælanlegur árangur í afmörkuðum færniþáttum, ýmiss konar tilbúið námsefni og gagnreyndar kennsluáðferðir eru þættir sem hafa í auknum mæli verið settir fram sem mælikvarði á gæði í leikskólastarfi. Svokallað bóknámsrek (e. academic drift), sem felur í sér aukna áherslu á bóknám og árangursmælingar, virðist ekki hafa áhrif á sjónarmið foreldranna.

Það er því nærtækt að spyrja hvað ræður för þegar ákvarðanir eru teknar um að leggja fyrir leikskólabörn samræmd próf í ákveðnum færniþáttum eða flytja elstu leikskólabörnin í grunnskólann. Þessar ákvarðanir eru ekki í samræmi við sjónarmið foreldranna sem tóku þátt í þessari rannsókn, þar sem gengið er út frá því sem Katz (1993) kallar ytra sjónarhorn. Þær virðast ekki heldur vera í samræmi við sjónarmið starfsfólksins, þ.e. þegar gengið er út frá innra sjónarhorni Katz. Niðurstöður nýlegrar TALIS-könnunar sýndu að starfsfólk leikskóla taldi mest um vert að styðja félags- og tilfinningaþroska barna, málþroska og samskipti í gegnum leik og óformlegt nám (OECD, 2019). Ákvarðanir um formlegt nám og kennslu í leikskólum eru heldur ekki í samræmi við þau sjónarmið sem könnuð hafa verið út frá grasrótarsjónarhorni, þ.e. sjónarhorni íslenskra leikskólabarna, sem meta mest samskipti við jafnaldra í leik (Jóhanna Einarsdóttir og Sara M. Ólafsdóttir, 2019; Sara M. Ólafsdóttir og Jóhanna Einarsdóttir, 2017a, 2017b). Það má því álykta sem svo að ýmsar afdrifaríkar ákvarðanir sem hafa áhrif á innra starf leikskóla séu oft teknar út frá ofansæknu sjónarhorni, þ.e. sjónarhorni rekstraraðila.

Takmarkanir þessarar rannsóknar felast m.a. í því að foreldrahópurinn sem samþykkti að taka þátt í rannsókninni endurspeglar ekki foreldrahópinn í leikskólunum. Foreldrar með erlendan bakgrunn voru tregir til þátttöku og réðst það m.a. af rannsóknarsniðinu og kynningu á rannsókninni. Einungis eitt foreldri af erlendum uppruna tók þátt í rannsókninni. Í ljósi mikilla breytinga á íbúasamsetningu landsins og þar af leiðandi á foreldrahópum í leikskólum er mikilvægt að framtíðarrannsóknir nái til foreldra með fjölbreyttan menningar- og tungumálabakgrunn. Einnig ber að hafa í huga að foreldrarnir sem tóku þátt í rannsókninni eru fyrst og fremst að leggja mat á leikskólastarf út frá sinni reynslu sem foreldrar leikskólabarna í tilteknum leikskólum. Þeir eru að segja frá því sem þeir þekkja og eru ánægðir með, án samanburðar við annað.

Parents' Perspectives and Public Preschool Policy

The aim of this study was to shed light on the quality of preschool education from the perspective of Icelandic parents in light of Icelandic public preschool policy. The study also explored whether parents' views had changed over a period of ten years. That ten-year period of time was characterized by enormous change in Icelandic society as it transitioned from being largely homogenous to diverse. During this same period, early childhood education internationally has also been confronted with challenges such as accountability and the pressure of academics.

Lilian Katz has proposed that the quality of preschool programs can be assessed from different perspectives (Katz, 1993). In the top-down perspective, quality is assessed from the views of adults who run the preschools. Inside perspective focuses on quality from the perspective of preschool educators. The bottom-up perspective depends primarily on how the program is experienced by the participating children. The focus of this study is on what Katz calls the outside-inside perspective, which is how the program is experienced by the families it serves.

The study was inspired by socio-cultural perspectives and assumes that human life and values are culturally and historically situated and inseparable from the context and activities in which they are situated (Vygotsky, 1978). Barbara Rogoff (2003) focuses on people's participation in their communities' cultural practices and traditions. In her studies, she has shown that people develop as they participate in and contribute to cultural activities. She states, "Interpreting the activity of people without regard for their meaning system and goals renders observations meaningless" (p. 17). This study examines parents' narratives and values in their social and cultural contexts. The following research questions led this inquiry:

- What aspects of preschool education do parents find important?
- Have parents' views changed from 2006 to 2016?
- How do parents' perspectives conform with cultural views presented in public policy documents?

As the study focuses on the outside-inside perspective, qualitative interviews were conducted with 26 parents of children in three preschools. Ten years earlier, focus group interviews were conducted with parents of children in the same preschools. Still located in various neighborhoods in the city of Reykjavik, all three preschools experienced changes in the 10 years that had passed since the previous study. Specifically, all became more diverse and one of the three saw an increase in the number of children attending, due to merging with another preschool (Jóhanna Einarsdóttir, 2010b). The original intention was to conduct focus group interviews with the 26 parents, but this had to be changed in order to accommodate the parents' availabilities. Therefore, only one group interview with four participants was conducted. In addition, three interviews with three parents, five interviews with two participants, and three individual interviews were conducted.

The findings showed that parents' views towards the pedagogy of the preschool were in harmony with the Nordic social-pedagogical model and the preschool policies of the Nordic countries. The parents were satisfied with the preschools' holistic approaches and their emphasis on child-centered orientation and play. Interpersonal relationships, social competency, friendship, and respect for other people were stressed. Personal issues such as independence, safety, self-reliance, well-being, and personal strength were also emphasized. In spite of much change in Icelandic society and children's rea-

lities during the last two decades, parental views on preschool pedagogy were almost identical to the views of parents a decade ago (Jóhanna Einarsdóttir, 2019).

Key words: Parents, preschools, quality, policy

Um höfund

Jóhanna Einarsdóttir (joein@hi.is) er prófessor í menntunarfræðum ungra barna við Menntavísindasvið Háskóla Íslands. Hún er einnig heiðursdoktor við Háskólann í Oulu í Finnlandi. Hún hlaut viðurkenningu fyrir framlag sitt til rannsókna á menntun ungra barna frá University of Illinois árið 2018. Hún hefur stundað rannsóknir í leik- og grunnskólum um árabíl og ritað fjölda fræðigreina og bóka um efnið. Sérsvið hennar eru rannsóknir með börnum, samfella í námi barna og starfendarannsóknir. Hún er þátttakandi í alþjóðlegum rannsóknarverkefnum, bæði sem rannsakandi og ráðgjafi. Jóhanna situr í stjórn European Early Childhood Education Research Association.

About the author

Jóhanna Einarsdóttir (joein@hi.is) is a professor of education at the School of Education, University of Iceland. She holds an Honorary Doctorate from the University of Oulu in Finland and was awarded The Distinguished Alumni Achievement Award from University of Illinois in 2018. Professor Einarsdóttir has published and presented numerous papers and research results on early childhood education, educational transitions, and children's perspectives on their preschool education, to professional and community groups nationally as well as internationally. Jóhanna is on EECERA Board of Trustees.

Rannsóknin var styrkt af Rannsóknarsjóði Háskóla Íslands

Heimildir

- Alasuutari, M. og Karila, K. (2010). Framing the picture of the child. *Children & Society*, 24(2), 100–110. doi: 10.1111/j.1099-0860.2008.00209.x
- Barbour, R. (2009). *Doing focus groups*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Bogdan, R. C. og Biklen, S. K. (2007). *Qualitative research for education. An introduction to theory and methods*. Boston: Pearson.
- Braun, V. og Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Broström, S., Jóhanna Einarsdóttir og Pramling Samuelsson, I. (2016). The Nordic perspective on early childhood education and care. Í B.V. Oers og M. Fleer (ritstjórar), *International handbook on early childhood education* (bls. 867–888). London: Springer.
- Jóhanna Einarsdóttir. (2010a). Leikskólastarf af sjónarhóli foreldra. *Uppeldi og menntun*, 19(1–2), 9–31.
- Jóhanna Einarsdóttir. (2010b). Icelandic parents' views on playschool education and the transition to primary school. Í M. M. Clark og S. Tucker (ritstjórar), *Early childhoods in a changing world* (bls. 9–19). London: Trentham.
- Jóhanna Einarsdóttir. (2017a). Lýðræði, umhyggja og hæfni í Aðalnámskrá leikskóla. *Sérrit Netlu 2017 – Innsýn í leikskólastarf*. Sótt af http://netla.hi.is/serrit/2017/innsyn_leikskolastarf/005.pdf
- Jóhanna Einarsdóttir. (2017b). Opportunities and challenges in Icelandic early childhood education. Í C. Ringsmose og G. Kragh-Müller (ritstjórar), *Nordic social pedagogical approach to early years* (bls. 63–72). New York: Springer.

- Jóhanna Einarsdóttir. (2019). Much changes, much remains the same: Icelandic parents' perspectives on pre-school education. *Journal of Early Childhood Research*, 17(3), 220–232. doi: 10.1177/1476718X19849293
- Jóhanna Einarsdóttir og Hrönn Pálmadóttir. (2019). Hvaða augum líta börn leikskólakennara? Hlutverk og miðlun gilda í leikskólum. *Sérrit Netlu 2019 – Menntun barna í leikskóla og á yngsta stigi í grunnskóla*. Sótt af http://netla.hi.is/serrit/2019/menntun_barna_leik_grunn/01.pdf
- Jóhanna Einarsdóttir, Purolo, A.-M., Johansson, E., Broström, S. og Emilson, A. (2015). Democracy, caring and competence: Values perspectives in ECEC curricula in the Nordic countries. *International Journal of Early Years Education*, 23(1), 97–114. doi: 10.1080/09669760.2014.970521
- Jóhanna Einarsdóttir og Sara M. Ólafsdóttir. (2019). Children's perspectives on belonging in Icelandic pre-schools. Í J. Murray, B. B. Swadener og K. Smith (ritstjórar), *Routledge international handbook of young children's rights* (bls. 434–446). London: Routledge.
- Jóhanna Einarsdóttir og Wagner, J. T. (ritstjórar). (2006). *Nordic childhoods and early education: Philosophy, research, policy, and practice in Denmark, Finland, Iceland, Norway, and Sweden*. Greenwich, CT: Information Age.
- Karila, K. (2012). A Nordic perspective on early childhood education and care policy. *European Journal of Education*, 47(4), 584–593. doi: 10.1111/ejed.12007
- Katz, L. G. (1993). Multiple perspectives on the quality of early childhood programs. *European Early Childhood Education Research Journal*, 1(2), 5–9.
- Kristín Dýrfjörð og Berglind Rós Magnúsdóttir. (2016). Privatization of early childhood education in Iceland. *Research in Comparative & International Education*, 11(1), 80–97. doi:10.1177/1745499916631062.
- Kristín Karlsdóttir, O'Brien, L. og Jóhanna Einarsdóttir. (2019). Do children learn through play? How do we know? Í S. Garvis, H. Harju-Luukkaninen, S. Sheridan og P. Williams (ritstjórar), *Nordic families, children and early childhood education* (bls. 37–60). Cham: Palgrave Macmillan.
- Krueger, R. A. og Casey, M. A. (2009). *Focus groups: A practical guide for applied research* (4. útgáfa). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Lög um samning Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins nr. 19/2013. Sótt af <https://www.althingi.is/lagas/nuna/2013019.html>
- Mennta- og menningarmálaráðuneyti. (2011). *Aðalnámskrá leikskóla*. Reykjavík: Höfundur.
- Moss, P., Dahlberg, G., Grieshaber, S., Mantovani, S., May, H., Pence, A., ... Vandenbroeck, M. (2016). The Organisation for Economic Co-operation and Development's International early learning study: Opening for debate and contestation. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 17(3), 343–351. doi: 10.1177/1463949116661126
- OECD. (2006). *Starting strong II: Early childhood education and care*. Sótt af <http://www.oecd.org/education/school/37519079.pdf>
- OECD. (2017). *The International Early Learning and Child Well-being Study*. Sótt af <http://www.oecd.org/edu/school/the-international-early-learning-and-child-well-being-study-the-study.htm>.
- OECD. (2019). *Providing quality early childhood education and care: Results from the Starting Strong survey 2018, TALIS*. doi:10.1787/301005d1-en
- Pence, A. og Moss, P. (1994). Towards an inclusionary approach in defining quality. Í P. Moss og A. Pence (ritstjórar), *Valuing quality in early childhood services* (bls. 172–181). London: Paul Chapman.
- Ringsmose, C. og Kragh-Müller, G. (2017). Nordic social pedagogical approach to early years. *International perspectives on early childhood education and development 15*. Switzerland: Springer.
- Rogoff, B. (2003). *The cultural nature of human development*. New York: Oxford University Press.
- Sara M. Ólafsdóttir og Jóhanna Einarsdóttir. (2017a). “Drawing and playing are not the same”: Children's views on their activities in Icelandic preschools. *Early Years: An International Research Journal*, 39(1), 51–63. doi:10.1080/09575146.2017.1342224
- Sara M. Ólafsdóttir og Jóhanna Einarsdóttir. (2017b). „Þeir vilja ekki leika bara tala saman“: Sýn barna á hlutverk fullorðinna í leik. *Sérrit Netlu 2017 – Innsýn í leikskólustarf*. Sótt af http://netla.hi.is/serrit/2017/innsyn_leikskolastarf/002.pdf

- Sims, M. (2017). Neoliberalism and early childhood. *Cogent Education* 4(1). doi:1365410.1361080/2331186X.1362017.1365411
- Sommer, D. (2019). Early childhood education (ECE) in the Nordic countries: Universal challenges to the Danish model – Towards a future ECE paradigm. Í S. Garvis, H. Harju-Luukkainen, S. Sheridan og P. Williams (ritstjórar), *Nordic families, children and early childhood education* (bls. 193–212). Cham: Palgrave Macmillan.
- Urban, M. og Swadener, B. B. [on behalf of the Reconceptualising early childhood education]. (2016). Democratic accountability and contextualized systematic evaluation: A comment on the OECD initiative to launch an International early learning study (ELS). *International Critical Childhood Policy Studies*, 5(1), 6–18.
- Vandenbroeck, M. (2017). Facts matter. And so do opinions. A plea for the repoliticisation of early childhood education [Keynote-fyrirlestur á ráðstefnu European Early Childhood Education Research Association, Bologna Ítalíu]. Sótt af https://www.youtube.com/watch?v=MwUkm_-d8VE
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: Development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Jóhanna Einarsdóttir. (2020).
Viðhorf foreldra og opinber leikskólastefna
Netla – Vef tímarit um uppeldi og menntun. Menntavísindasvið Háskóla Íslands.
Sótt af <http://netla.hi.is/greinar/2020/ryn/06>
DOI: <https://doi.org/10.24270/netla.2020.6>